

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı

man'ın ölümüne (Ankara 1949), III. cilt II. Selim'in tahta çıkışından Karlofça Antlaşması'na (Ankara 1951), IV. cilt Karlofça Antlaşması'ndan XVIII. yüzyılın sonlarına kadar gelir (Ankara 1959). *Osmanlı Tarihi* Farsça'ya da çevrilmiştir (I-II, Tahran 1370 hş.). Uzunçarşılı'nın Osmanlı siyasi ve özellikle teşkilât tarihlerine çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Osmanlı kurumlarının tarihini anlatırken genellemeler yaptığı, sosyal ve ekonomik tarihi ihmal ettiği, temel olarak vekâyi'nâmeleri ve Başbakanlık Arşivi'nde belirli bir kaynak grubunu kullanarak meselâ şer'iyye sicillerini, tahrir defterlerini, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki belgeleri nazarı itibara almadığı, Batı literatürünü, hatta yeni araştırmaları takip etmediği belirtilirse de eserlerin yazıldığı dönemler dikkate alındığında söz konusu eleştiriler anlamsız kalmaktadır.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bu iki temel seri dışındaki eserleri şunlardır: *Karesi Vilâyeti Tarihçesi* (İstanbul 1341); *Karesi Meşahiri: Edib ve Şairler, Ricâl-i Devlet Faslı* (İstanbul 1341); *Anadolu Türk Tarihi Tedkikatından Sivas Şehri* (İstanbul 1346/1928, Rıdvan Nâfiz [Ergüder] ile birlikte); *Kitâbeler* (I-II, İstanbul 1927-1929); *Kütahya Şehri* (İstanbul 1932); *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara 1937); *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa* (İstanbul 1942); *Midhat ve Rüştü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesikalar* (Ankara 1946); *Midhat Paşa ve Tâif Mahkûmları* (Ankara 1950, 1985); *Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi* (Ankara 1967); *Mekke-i Mükerreme Emirleri* (Ankara 1972, 1984); *Çandarlı Vezir Ailesi* (Ankara 1974, 1986). Bunların yanında bir kısmı kitap hacminde makaleleri de vardır: "Sadrazam Halil Hamid Paşa" (*TM*, sy. 5 [1936], s. 213-269); "Vezir Hakkı Mehmed Paşa 1747-1811" (*a.g.e.*, sy. 6 [1936-1939], s. 177-284); "Gazi Orhan Bey'in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi" (*TTK Belleten*, IX/34 [1945], s. 207-211); "Osmanlı Tarihinin İlk Devrelerine Âid Bazı Yanlışların Tashihi" (*a.g.e.*, XXI/81 [1957], s. 173-188); "Cem Sultana Dair Beş Orjinal Vesika" (*a.g.e.*, XXIV/95 [1960], s. 457-483); "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut" (*a.g.e.*, XXX/120 [1966], s. 539-601); "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü" (*a.g.e.*, XXXIV/134 [1970], s. 231-234; XXXIX/155 [1975], s. 473-481); "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri" (*a.g.e.*, XXXIX/156 [1975], s. 659-

696). Muhtelif dergilerde yayımlanmış olduğu biyografik nitelikteki yazıları bir araya getirilerek yeniden neşredilmiştir (*Osmanlı Tarihinden Portreler: Seçme Makaleler 1*, İstanbul 2010).

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan, Ankara 1976; "Uzunçarşılı, İsmail Hakkı", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2007, VIII, 445-446; Oktay Aslanapa, "Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı", *Tercüman*, İstanbul 14.10.1977 (kendi ağzından derlenen hayat hikâyesi); M. Münir Aktepe, "Sunuş", *TD*, İ. Hakkı Uzunçarşılı özel sayısı, sy. 32 (1979), s. XI-XV; Halil İnalçık - Bahattin Yediylidiz, "Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları", *TTK Bildiriler*, XIII (2002), I, 132-136.

MEHMET İPŞİRLİ

UZUNKÖPRÜ

Ergene nehri üzerinde
XV. yüzyılın ortalarına doğru
inşa edilen köprü.

Eski adı Ergene olan bugünkü Uzunköprü ilçesine adını veren köprü, Aşıkpaşazâde'ye ve ondan naklen Hoca Sâdeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârih*'ine göre 829 (1426), *Ravzatü'l-ibrâr'a* göre ise 831'de (1427-28) yapımına başlanmış ve 847'de (1443) tamamlanmıştır (Uzunçarşılı, IV [1958], s. 14). II. Murad devrinde Timurtaş Bey ile oğlu Osman Çelebi ve kardeşi Gazi İshak Bey nezaretinde Mimar Muslihuddin ile Usta Mehmed tarafından kurulmuştur. Varna zaferinden sonra Edirne'ye dönen II. Murad ve beraberindekiyle birlikte açılışı yapılan köprüde zafer ve fener alayları düzenlenerek mevidler okutulmuştur. Köprü Eskiköy, Kuleliburgaz, Taşçıarnavut köyleriyle Kestanbolu ve Süleymaniye köyleri ocaklarından getirilen taşlarla inşa edilmiştir. Yapımı on altı veya on sekiz yıl süren köprünün inşa kitabesi mermer üzerine celf sülüs hatlıdır.

II. Abdülhamid zamanında yapılan bir onarım sırasında köprü üzerindeki kitâbe, Gazi Mahmud Bey veya Köprübaşı Çeşmesi diye adlandırılan çeşme üzerine konulmuştur. Köşelerinde rozetler yer alan iki satırlık kitâbede II. Murad ismi ile 847 (1443) tarihi, sağ üst köşesinde de, "Bu köprü yüz yetmiş dört gözdür" şeklinde bir cümle yer almaktadır. Memba tarafında korkuluk taşları arasına yerleştirilmiş bir kitâbe sütunu vardır. Bunun orta kısmında dikdörtgen bir çerçeve içinde yazı izleri görülmekteyse de tahrip yüzünden okunamamaktadır. İsmail Hakkı Balkas, Kırkkavak deresi üzerine rastlayan gözlerinden birinin üstünde mimara ait diğer bir kitâbenin daha bulunduğunu bildirir, ancak bu kitâbe günümüzde mevcut değildir (Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, s. 100).

Köprü ilk yapıldığında 1392 m. uzunluğunda ve 5,24 m. genişliğinde iken bugün uzunluğu 1238,55 m., genişliği 6,90 metredir. 174 gözden meydana gelen köprüde en büyük kemer açıklığı 14 metreyi bulmaktadır. Arazinin dolmasıyla günümüzde 164 gözü açık kalmıştır. Köprü kemerleri sivri ve yuvarlak olup 147 ve 148. kemerler diğerlerine oranla daha geniş ve yüksektir. Memba ve mansap taraflarındaki sel yarıklar üçgen şeklindedir, üzerlerinde yedi adet tahliye gözü vardır. Köprüde ana gözün üstünde bir tarih köşkü ve 40, 41 ile 102 ve 103. kemerlerin üzerinde iki balkon yer almaktadır. Köprü inşasından bugüne kadar Fâtiht Sultan Mehmed, II. Bayezid, II. Osman, II. Mahmud ve II. Abdülhamid dönemlerinde ve 1928, 1964, 1972 yıllarında onarım görmüştür. Evliya Çelebi'ye göre inşasından on dört yıl sonra yıkılan bir gözü onarılmıştır. II. Osman devrine ait tamiri hakkında Murâdiye Camii kitâbesinden bilgi edinilen köprünün tarih köşkünde II. Mahmud dönemi

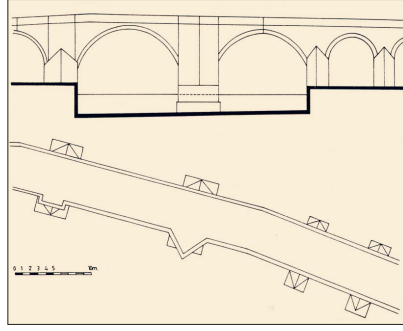

Uzunköprü –
Edirne

miyle ilgili bir tamir kitâbesi vardır. Yunan işgali sırasında kazılmış olan bu kitâbenin yerine sonradan yeni bir kitâbe yerleştirilmiştir. Köprünün sol başında yine II. Mahmud onarımına ilişkin meşrutiyet kulesi bulunmaktadır.

Ergene nehri, Şoldrak ve Kırkkavak dereleri üzerinde yer alan köprü topografik durum ve teknik zorunluluk gereği altı adet inişli çıkışlı bir şekilde ele alınmıştır. İlk zamanlar çeşmenin önüne kadar gelen köprü 1970'li yıllarda Karayolları tarafından üzerinden iki arabanın geçebilmesi için tabliye konsolları büyütülmüş, korkuluklar ince tutularak dıştan dışa 1,70 m. kadar genişletilmiştir. Yapının büyük gözünün memba ve mansap taraflarında iki değirmenin olduğu bilinmektedir. Değirmenlerden memba tarafında yer alanı 1956 taşkınında yıkılmıştır. Ayrıca köprünün sağ kanadındaki korkuluk taşlarının bir kısmı 1908'de belediye tarafından söktürülerek şehir içindeki çeşmelerin inşasında kullanılmıştır. Köprünün başında Mahmud Baba Sultan Tekkesi yer almaktaydı.

Süsleme özellikleri bakımından oldukça dikkat çeken köprünün ayakları arasındaki kısımlarda ve köprü ayaklarıyla kemerlerin kilit taşları üzerinde birbirinden farklı geometrik, bitkisel, yazı ve figüratif bezemeler görülmektedir. Bunların içinde özellikle kartal, kuş, fil, üç aslan figürleriyle üç defa tekrarlanan "Ali" yazısı ilginçtir. Başları yuvarlak bir çerçeve ortasında birleştirilen üç aslan figürünün yanı sıra büyük gözün üstünde yer alan üçgen cumbanın korkuluğuna 1972 yılı onarımı sırasında işçiler tarafından bir aslan kabartması daha yapılmıştır. Kuyruğu sırtına paralel durumdaki aslan bir zincirle bağlı şekilde tasvir edilmiş olup arkasında bir saksı ve bir dal görülmektedir. Di-

Uzunköprü'nün kesiti ve kısmi planı ile kitâbe köşkü çerçevesindeki figürlü taş süsleme

ğer yüzünde ise bir fil kabartması bulunmaktadır. Kemer kilit taşlarında altıgen bir çerçeve içinde küffi karakterde üç defa tekrarlanarak "Ali" adının baş harfleri ortada birleştirilmiş olup kemerlerden birinin kilit taşı üstünde bir çerçeve içinde "el-Mülkü lillâh" ibaresi yer almaktaydı. Köprünün doğu ucu yakınında mansap yüzünde, dörtgen bir çerçeveye kabartma olarak işlenmiş sekizgen içinde karşılıklı üçgenlerin meydana getirdiği bir yıldız ortasında ise yapraklı bir dal kabartması bulunmaktaydı. Ancak şehrin su ihtiyacını karşılayan su borusunun üzerlerinden geçmesi sebebiyle tahrip olmuştur. Bunların dışında köprünün sağında ve solundaki korkuluklara yerleştirilmiş yirmi sekiz adet yuvarlak taş görülmektedir. II. Murad, Cısr-i Ergene adıyla anılan bu yerleşime köprü ile cami, imaret, medrese, kervansaray, hamam, otuz üç dükkân, yağhâne, bozahâne, bezirhâne, mumhâne, üç çeşme ve iki su değirmeni inşa ettirmiştir. Yapılardan günümüze sadece köprü ile Murâdiye Camii, şadırvan, hamam ve Gazi Mahmud Bey Çeşmesi ulaşabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 217; İsmail Hakkı Balkas, *Tarihte Ergene ve Uzunköprü*, İstanbul 1958; Nuran Canbil, *Trakya'da Türk Devri Köprüleri* (mezuniyet tezi, 1969), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bölümü, s. 16-17; Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisi II*, s. 550-557; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 98-105; a.mlf., "Köprülerde (Tarih Köşkleri)", *STY*, II (1968), s. 34; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 192-195; Latif Bağman, *Uzunköprü Tarihi ve Belgeleri*, Edirne 2005, s. 14-40, 92-94; Faruk Pekin – Hayri Fehmi Yılmaz, *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Köprü*, İstanbul 2008, s. 82; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sultan II. Murad'ın Vasiyetnamesi", *VD*, IV (1958), s. 14.

N. ÇİÇEK AKÇIL

UZUNKÖPRÜ

İstanbul Silivri'de

XVI. yüzyılın ortalarına ait köprü.

Uzunköprü –
Silivri

Silivri'nin yaklaşık 1 km. batısında Silivri çayı üzerinde Mimar Sinan'ın eseri olan köprünün kitâbesi bulunmadığından inşa tarihi arşivde yer alan iki belgenin yardımıyla 975 (1568) olarak tesbit edilebilmektedir. Köprünün adı *Tuhfetü'l-mi'mârîn* ve *Tezkiretü'l-ebniye*'de geçmektedir. Silivri çayını ve su baskınına uğrayan geniş bataklık araziye geçen köprü 333 m. uzunluğunda ve otuz iki gözlü inşa edilmiş, orta ayaklar fazla çıkıntı yapmadığından ince ve mükemmel bir perspektif sağlanmıştır. Böylece bütün gözleri bir arada görmek mümkündür. Mimar Sinan'ın eserlerinde karşılaşılan âbidevi tesir burada da mevcuttur. Köprünün çok uzun ve alçak olması sivri kemerin yerine burada basık kemerin tercih edilmesine yol açmıştır; kemer açıklıkları 7 m., ayak genişlikleri ise 3 m. civarındadır. Çevre taşları 50-60 cm. arasındadır. Kemerlerin iç yüzeylerinde uzunca taşlara rastlanmaktadır. Malzeme